

4. Αναπτυξιακές πολιτικές και κλάδοι

4.1. Ανάλυση των τουριστικών εισπράξεων στην Ελλάδα

Νίκος Βαγιονής

Η οικονομική δραστηριότητα στον Τουρισμό είναι σημαντική για την Ελλάδα. Συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στον σχηματισμό εγχώριας προστιθέμενης αξίας (ΑΕΠ) και επίσης διατηρεί σημαντικό ποσοστό της εγχώριας απασχόλησης. Αποδείχθηκε ανθεκτική στην κρίση και σημειώνει τα τελευταία χρόνια θετικές επιδόσεις συμβάλλοντας στην ολοκλήρωση του κύκλου της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας στη χώρα μας. Αυτά είναι εν πολλοίς γνωστά και έχουν αναλυθεί σε πλήθος δημοσιευμάτων. Στο παρόν άρθρο γίνεται μια ειδικότερη παρουσίαση και ανάλυση του τουριστικού κύκλου εργασιών και εν συνεχεία των διεθνών τουριστικών εισπράξεων, διαχρονικά και ανά χώρα προέλευσης και εξάγονται τα σχετικά συμπεράσματα.

4.1.1. Ανάλυση του τουριστικού κύκλου εργασιών

Για την προσέγγιση αυτή η ανάλυσή μας χρησιμοποιεί τον *Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης*¹. Με την ανάλυσή² της ανά έτος και τρίμηνο διαμόρφωσης, και με τη βοήθεια επίσης των Διαγραμμάτων 4.1.1 και 4.1.2 μπορεί να παρατηρηθεί ότι:

Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 4.1.1, με τη νέα βάση 100 για το 2010, ο *μέσος ετήσιος δείκτης* κατέγραψε τις ανώτερες ιστορικά εισπράξεις στον τομέα του τουρισμού το έτος 2008, φτάνοντας στο **119,8**. Έκτοτε ξεκίνησε μια φάση μείωσης του κύκλου εργασιών και ο μέσος δείκτης έτους έπεσε στο **108,9** το 2009, στο **100** το 2010, στο **92,6** το 2011 και η πτωτική πορεία συνεχίστηκε με την τιμή του δείκτη στο **76,7** το

2012, οπότε καταγράφηκε η *χαμηλότερη* μέση ετήσια τιμή του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης με μείωση συνολικά κατά **36%** από το 2008.

Η πτωτική τάση συνεχίστηκε μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2013. Αρχής γενομένης από το έτος 2013 (Βλ. Διάγραμμα 4.1.1 και Πίνακα 4.1.1) λαμβάνει χώρα μια συνεχής αύξηση στον δείκτη, με ποσοστιαία μεταβολή κατά **+4,5%** του μέσου *ετήσιου* δείκτη κύκλου εργασιών από το 2012 στο 2013, οπότε ο δείκτης ανήλθε στο **80,3**. Η τάση αυτή συνεχίζεται

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.1 Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος - Εστίασης
Μέσος ετήσιος και τρίμηνα, ΒΑΣΗ 2010=100

	Μέσος ετήσιος	Q1	Q2	Q3	Q4
2005*	105,2				
2006*	109,0	67,4	111,4	168,1	89,3
2007*	116,1	74,1	117,4	174,3	98,3
2008*	119,8	77,7	120,6	184,3	96,6
2009*	108,9	62,1	115,0	180,0	78,4
2010	100,0	64,0	103,3	166,6	66,1
2011	92,6	50,8	101,0	164,7	54,0
2012	76,7	38,6	80,0	145,7	42,3
2013	80,3	32,1	84,2	147,5	57,6
2014	89,8	46,5	89,8	158,8	64,1
2015	92,6	48,1	97,6	166,4	58,3
2016	92,7	42,5	96,6	171,3	60,6
2017	n/a	43,2	103,4	195,1	-

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή.

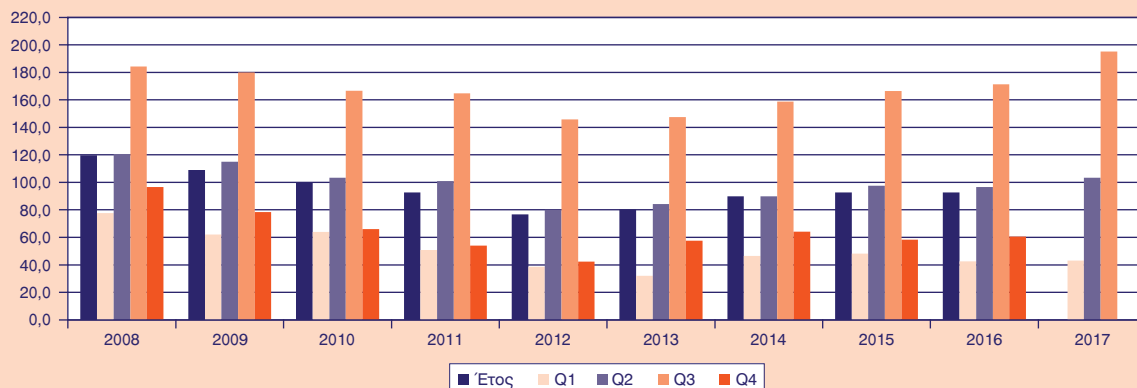
Σημείωση: * Επεξεργασία του συγγραφέα.

1. Ελληνική Στατιστική Αρχή: *Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, Γ' τριμήνου 2017*. Πειραιάς, Δεκ. 2017.

2. Ο δείκτης, με βάση την ταξινόμηση NACE rev.2, έχει περιγραφεί αναλυτικά στο: *Οικονομικές Εξελίξεις*, Τ. 20, «4.1 Πρόσφατες τουριστικές εξελίξεις στην Ελλάδα» και παρουσιάζεται σε όλες τις επόμενες αναλύσεις.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.1

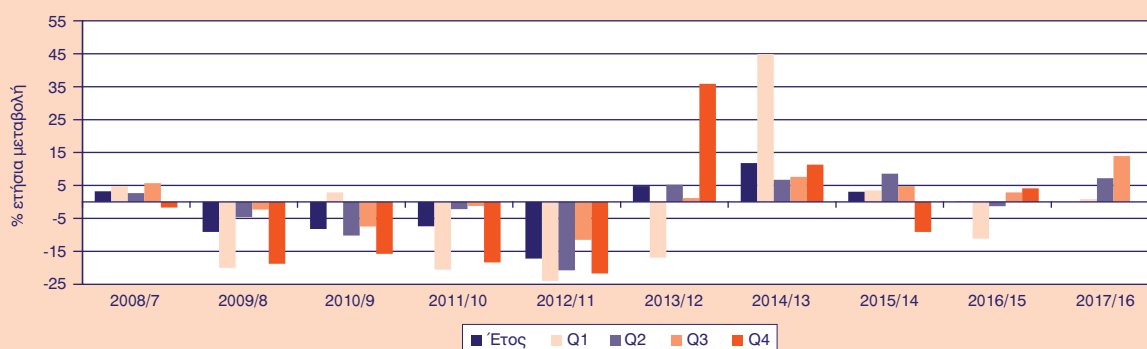
Ελλάδα: Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, 2008-2017
Μέσος έτους και τρίμηνα, βάση 2010=100

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή: Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, Γ' Τρίμηνο 2017.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.2

Ελλάδα: Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, 2008-2017
Ετήσια % μεταβολή του δείκτη 'μέσου ετήσιου' και 'τρίμηνων'

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή: Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, Γ' Τρίμηνο 2017.

το 2014, με τον ετήσιο δείκτη να ανέρχεται στο **89,8**, καταγράφοντας ετήσια αύξηση, έναντι του 2013, του ύψους του +11,8%, και εδραιώνεται στα επίπεδα του **92,6** για το 2015, όπου έναντι του 2014 σημειώθηκε ετήσια αύξηση +3,1%. Το έτος 2016 επεφύλαξε μια οριακή αύξηση του μέσου **ετήσιου** δείκτη κύκλου εργασιών στο **92,7**, ενώ το Q3 του 2017 έφτασε το **195,1** ξεπερνώντας – μετά από 9 χρόνια – το ρεκόρ του Q3 2008 στο **184,3**.

Αυτό προοικονιάζει έναν **ετήσιο** δείκτη κύκλου εργασιών για το 2017 που θα πλησιάσει μεν το **100** του 2010, αλλά βέβαια θα παραμείνει χαμηλότερος από

το **119,8** του 2008, για λόγους που θα δούμε αμέσως μετά, και παρά τη σημαντική αύξηση των αφίξεων.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα «εκτός αιχμής» τρίμηνα Q4 και Q1 του κάθε έτους παρουσίασαν τη μεγαλύτερη κάμψη στην εξεταζόμενη περίοδο (βλ. Πίνακα 4.1.1 και Διαγράμματα 4.1.1 και 4.1.2) και ακόμα απέχουν σημαντικά από την προ κρίσης περίοδο. Το γεγονός αφενός αναδεικνύει την υψηλή εποχικότητα του τουριστικού φαινομένου και την –εμμένουσα– χαμηλή ελκυστικότητα στη διεθνή αγορά των αστικών μας προορισμών για δράσεις εναλλακτικές του μοντέλου 'ήλιος-θάλασσα' (ή 'sss'³) εντείνοντας την επο-

3. Sea, Sun, Sex.

χικότητα και τα συνδεδεμένα με αυτήν προβλήματα. Επίσης όμως σε σημαντικό βαθμό οφείλεται στην καθίζηση του εσωτερικού μη θερινού τουρισμού, όπου ο δείκτης κύκλου εργασιών για το Q1 του 2017 είναι μόνο **43,2** έναντι τιμών **64,0** το 2010, και **77,7** το 2008 και **67,4** το 2006, για παράδειγμα. Το ίδιο ισχύει και για το Q4 με τιμή **60,6** το 2016, έναντι **66,1** το 2010 και **96,6** το 2008 και **89,3** το 2006.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι η αύξηση των εισπράξεων το Q2 και το Q3 του 2017 δεν συντείνει ώστε να αμβλυθεί το πρόβλημα της εποχικότητας. Ο εισερχόμενος τουρισμός στις πόλεις (μικρές ή μεγάλες) και μάλιστα σε εναλλακτικές των 'sss' μορφές (συνεδριακός, αθλητικός, ιατρικός, πολιτιστικός, θρησκευτικός τουρισμός) δύναται να συμβάλλει αποτελεσματικά στην ποιοτική αυτή αναδιάρθρωση των τουριστικών ροών, καθώς ο εσωτερικός τουρισμός δεν έχει ανακάμψει ώστε να επηρεάσει επαρκώς την αύξηση των αξιών στις περιόδους «εκτός αιχμής».

4.1.2. Ανάλυση των διεθνών τουριστικών εισπράξεων, διαχρονικά και ανά χώρα προέλευσης

Πέραν από τον δείκτη κύκλου εργασιών, αν τώρα προχωρήσουμε στη συστηματική ανάλυση των πρόσφατων στοιχείων **ταξιδιωτικών εισπράξεων**⁴, μπορούμε να έχουμε μια καλή ένδειξη της εισπρακτικής δυναμικής ή της ταξιδιωτικής δαπάνης στη χώρα και των αντίστοιχων τάσεων από τις διάφορες χώρες προέλευσης.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.1.2 αλλά και πιο παραστατικά στο Διάγραμμα 4.1.3 οι εισπράξεις από τη διεθνή τουριστική κίνηση ανά γεωγραφική περιφέρεια και ανά χώρα μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

Ανάλυση Συνόλου διεθνών τουριστικών εισπράξεων

Μετά τα €11,6 δις του 2008, όπως είναι γνωστό, σημειώθηκε μια πτώση στις διεθνείς τουριστικές εισπράξεις της χώρας. Η πτώση αυτή ήταν σημαντική τα έτη 2009 και 2010, οπότε σημειώθηκε και η χαμηλότερη τιμή στα €9,6 δις. Τα έτη 2011 (€10,5 δις) και 2012 (€10,0 δις) ήταν έτη σταθεροποίησης, ενώ από το 2013 καταγράφεται μια άνοδος των εισπράξεων, στα €12,1 δις, που συνεχίστηκε το 2014 φτάνοντας τα €13,4 δις, και το 2015 που έφτασε τα €14,1 δις. Ακολούθησε μια σταθεροποίηση στα €13,2 δις για το 2016, με ενδεχόμενη αιτία την έξαρση του προσφυγικού, ενώ για το 2017 οι εισπράξεις έφτασαν τα €14,2

δις μέχρι και τον Οκτώβριο και η πρόβλεψη είναι ότι θα κλείσουν στα €14,9 δις, υψηλότερα από κάθε προηγούμενη περίοδο.

Το αποτέλεσμα των τελευταίων ετών αντανακλά, κατά ένα μέρος, ανάπτυξη τουριστική, σε επίπεδο υποδομών, τοπικού και διεθνούς μάρκετινγκ και ενδεχόμενη βελτίωση του μείγματος του τουριστικού προϊόντος, στο εσωτερικό. Οφείλεται επίσης, και στον βαθμό που επετεύχθη, σε αποτελεσματικότερη καταγραφή των εισπράξεων, παράγοντα ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Οφείλεται τέλος, κατά ένα άλλο μέρος, και στην οικονομική ανάπτυξη στις ξένες αγορές-πηγές, στην ευνοϊκή για τη χώρα πολιτική συγκυρία στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, και στη συνεχιζόμενη διεθνή αύξηση του παγκόσμιου τουρισμού.

Ανάλυση διεθνών τουριστικών εισπράξεων κατά περιοχές

Ευρωζώνη

Αναλύοντας την προέλευση των εισπράξεων για την 9ετία 2008-2016 (βλ. Πίνακα 4.1.2 αλλά και Διάγραμμα 4.1.3), παρατηρούμε ότι έναντι του συνόλου των €105 δις, οι εισπράξεις από την Ευρωζώνη ανήλθαν σε €46,3 δις. Δηλαδή στην 9ετή περίοδο, το 44,1% των διεθνών τουριστικών εισπράξεων της Ελλάδας προέρχεται από τις χώρες της Ευρωζώνης.

Σε ετήσια βάση, τα ποσά των εισπράξεων ξεκίνησαν από €5,58 δις το 2008, μειώνονταν σταθερά μέχρι και το 2012 (€4,32 δις) και ανέκαμψαν το 2016 και πάλι στα €5,58 δις. Δεν καταγράφεται, δηλαδή, σημαντική αυξητική τάση από τα ως τώρα στοιχεία.

Να σημειωθεί, τέλος, ότι το ποσοστό συμμετοχής των χωρών της Ευρωζώνης στις συνολικές τουριστικές εισπράξεις της Ελλάδας συστηματικά μειώνεται. Το 2008 ήταν (€5,58/11,64 δις) δηλαδή 48% και έφτασε το 2016 (€5,58/13,2 δις) δηλαδή 42%, γεγονός που έχει τη σημασία του.

Χώρες της Ε.Ε. εκτός Ευρωζώνης

Οι τουριστικές εισπράξεις από τουρίστες προερχόμενους από την ομάδα των **χωρών της Ε.Ε.** εκτός Ευρωζώνης, ανήλθε στην 9ετία στα €9,0 δις, ή ποσοστό 8,6% των συνολικών εισπράξεων. Η πορεία τους είναι ενθαρρυντική, μια και από τα €1,14 δις του 2008, και αφού σημείωσαν επίσης σημαντική πτώση, ανέκαμψαν στα €1,38 δις το 2015 και ακόμα στα €1,57 δις το 2016. Στις χώρες αυτές δεν έχει συμπεριληφθεί το Ην. Βασίλειο, όχι μόνο λόγω της απόφασής του να

4. Τράπεζα της Ελλάδος, *Δελτίο Στατιστικής Συγκυρίας*, τ. 176, Σεπτ.-Οκτ. 2017, Δεκ. 2017.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.2 Ελλάδα: Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις, συνολικά και από επιλεγμένες περιοχές Έτη 2008 - 2017 (σε εκατ. ευρώ)

	Σύνολο	Ευρωζώνη	Λοιπές Ε.Ε.	Ην. Βασίλειο	Ρωσία	ΗΠΑ	Ελβετία	Καναδάς	Αυστραλία
2008	11.636	5.584	1.137	1.869	401	726	283	187	160
2009	10.400	5.055	1.033	1.625	301	568	304	144	180
2010	9.611	4.534	926	1.244	496	599	265	134	147
2011	10.505	4.962	926	1.205	743	533	349	172	165
2012	10.025	4.317	825	1.420	944	426	297	132	156
2013	12.152	4.862	964	1.355	1.339	569	333	259	177
2014	13.393	5.451	239	1.553	1.157	655	338	164	239
2015	14.126	6.009	1.375	2.020	421	943	375	223	237
2016	13.207	5.580	1.573	1.944	436	728	336	141	182
2017	14.900								
Σύνολο 2008-2016	105.055	46.354	8.998	14.234	6.237	5.747	2.879	1.556	1.643
Ποσοστό περιοχών		44,1%	8,6%	13,5%	5,9%	5,5%	2,7%	1,5%	1,6%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Δελτίο Στατιστικής Συγκυρίας, τ. 176, Σεπτ.-Οκτ. 2017, Δεκ. 2017.

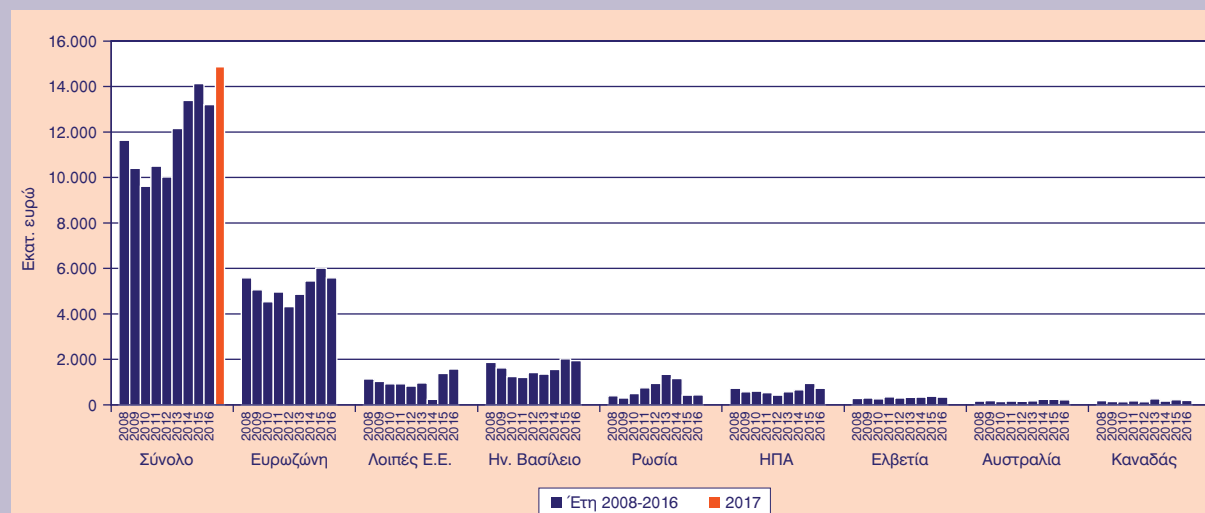
Σημείωση: Από το 2010 και εξής στο σύνολο υπολογίζονται και οι εισπράξεις από κρουαζιέρα.

* Το μέγεθος για το 2017 είναι εκτίμηση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.3

Ελλάδα: Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις: Συνολικά και επιλεγμένες περιοχές

Έτη 2008-2017 (σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Δελτίο Στατιστικής Συγκυρίας, τ. 176, Σεπτ.-Οκτ. 2017, Δεκ. 2017.

διαχωρίσει τις τύχες του από την Ε.Ε., όσο και για την ιδιαίτερη σημασία του για τον Ελληνικό τουρισμό.

Ηνωμένο Βασίλειο

Το Ην. Βασίλειο είναι μια παραδοσιακή χώρα προέλευσης τουρισμού για την Ελλάδα. Στην 9ετία €14,2 δις έχουν εισρεύσει στη χώρα από Βρετανούς τουρίστες, που αντιστοιχούν σε 13,5% του συνόλου των εισπράξεων. Από το Η.Β. καταγράφηκαν τουριστικές εισπράξεις €1,87 δις το 2008, που μετά την πτώση ανέκαμψαν στα €2,02 δις το 2015 και παρέμειναν στο €1,94 δις το 2016. Όμως σαφώς διαγράφεται μια στασιμότητα στην ευνοϊκή για τη χώρα μας προσέγγιση της αγοράς αυτής. Το ποσοστό της συμβολής στις διεθνείς τουριστικές εισπράξεις της Ελλάδας από το Η.Β. ήταν το 2008 €1,869/11,636 δις, δηλαδή 16,1% και μειώθηκε σταδιακά ως το 14,7%, δηλαδή €1,944/13,207 δις για το 2016.

Ρωσία

Οι εισπράξεις από την τουριστική κίνηση που προέρχεται από την Ρωσία ανέρχονται στην 9ετία σε €6,24 δις που αντιστοιχεί στο 5,9% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων. Όμως παρουσιάζουν σημαντική διακύμανση. Ειδικότερα, το 2008 ανέρχονταν σε €0,4 δις, ενώ τα επόμενα χρόνια αυξάνονταν σταθερά σε €0,74 δις το 2011, και σε €1,34 δις το 2013. Εντούτοις μετά σημειώθηκε σημαντική κάμψη, για διάφορους πολιτικούς και οικονομικούς λόγους που λίγο μεν σχετίζονται με την τουριστική προσφορά εκ μέρους της Ελλάδας, όμως σαφώς πολλά περισσότερα μπορούν να γίνουν εκ μέρους μας για την αξιοποίηση της αγοράς αυτής που –όπως έδειξε– έχει μεγάλη δυναμική. Έτσι, το 2015 οι εισπράξεις ήταν €0,42 δις και το 2016 €0,44 δις, ενώ το 2017 αναμένεται μικρή αύξηση.

ΗΠΑ

Οι ΗΠΑ παραδοσιακά τροφοδοτούν με ποιοτικό τουρισμό την Ελλάδα, μέρος δε των τουριστών προέρχονται από την ευάριθμη ελληνική ομογένεια. Οι εισπράξεις από την τουριστική κίνηση από τις ΗΠΑ που καταγράφηκαν στην 9ετία ήταν €5,75 δις που αντιστοιχεί στο 5,5% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων και παρουσιάζουν σχετική σταθερότητα. Το 2008 ανέρχονταν σε €0,73 δις, τα επόμενα χρόνια καταγράφηκε μικρή μείωση σε €0,53 δις το 2011, και σε €0,57 δις το 2013. Μετά σημειώθηκε ανάκαμψη, οπότε το 2015 οι εισπράξεις ήταν €0,94 δις, το 2016 σταθεροποίηση στα €0,73 δις, ενώ το 2017 αναμένεται επίσης μικρή αύξηση.

Ελβετία

Η Ελβετία είναι μια μικρή μεν αλλά σημαντική και σταθερή χώρα προέλευσης τουρισμού για την Ελλάδα, εκτός Ε.Ε. Στην 9ετία €2,9 δις έχουν εισρεύσει στη χώρα από Ελβετούς τουρίστες, που αντιστοιχούν σε 2,7% του συνόλου των εισπράξεων. Από την Ελβετία

καταγράφηκαν τουριστικές εισπράξεις €0,28 δις το 2008, που αυξήθηκαν σε €0,37 δις το 2015 και σταθεροποιήθηκαν στα €0,34 δις το 2016. Οι Ελβετοί έχουν υψηλό διαθέσιμο εισόδημα και προσανατολισμό ποιοτικό και οικολογικό και είναι προφανές ότι το ελληνικό τουριστικό προϊόν πρέπει να ανταποκριθεί ακόμα καλύτερα στην ιδιαίτερα δυναμική αγορά της Ελβετίας.

Καναδάς – Αυστραλία

Οι χώρες αυτές είναι κατά βάση χώρες με σημαντική ελληνική ομογένεια και ενεργές κοινότητες.

Οι τουριστικές εισπράξεις από την Αυστραλία ανέρχονται στο 1,6% του συνόλου. Οι ετήσιες τουριστικές εισπράξεις παρουσιάζουν ελάχιστη μόνο αυξητική τάση. Από €160 εκατ. το 2008, στα €165 εκατ. το 2011, στα €237 εκατ. το 2015 και πάλι κάτω στα €182 εκατ. το 2016, ενώ το 2017 αναμένονται λίγο υψηλότερα. Η ελκυστικότητα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού στη μακρινή Αυστραλία φαίνεται να περιορίζεται στην ευρύτερη ομογένεια, ενώ σαφώς υπάρχει ευρύτερη δυναμική.

Από τον Καναδά οι τουριστικές εισπράξεις αποτελούν περίπου το 1,5% του συνόλου. Οι ετήσιες τουριστικές εισπράξεις κυμαίνονται χωρίς κάποια αυξητική τάση. Από €187 εκατ. το 2008, στα €172 εκατ. το 2011, στα €223 εκατ. το 2015 και κάτω πάλι στα €141 εκατ. το 2016. Το 2017 πιθανώς θα είναι λίγο υψηλότερα. Δυστυχώς δεν φαίνονται σημάδια αύξησης της ελκυστικότητας της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού στη σημαντική αυτή χώρα.

4.1.3. Συμπεράσματα

Τα τουριστικά έσοδα μέχρι και το 2012 παρουσιάζουν μια συνεχή κάμψη, έναντι του 2008. Το 2013 ήταν το έτος καμπίς και έκτοτε σημειώνεται ανάκαμψη, που συνεχίστηκε το 2014 και το 2015, ενώ το 2016 εμφάνισε σταθεροποίηση λίγο χαμηλότερα, με αισθητά τα προβλήματα στη Ρωσία και το προσφυγικό. Το 2017 καταγράφηκε σημαντική αύξηση, που είναι αποτέλεσμα σχετικής ρύθμισης των προσφυγικών ροών, σχετικής βελτίωσης των υποδομών, σχετικής βελτίωσης της καταγραφής των εσόδων με την αύξηση της χρήσης πλαστικού χρήματος, και των ευνοϊκών πολιτικών συγκυριών στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή. Τέλος, φαίνεται να σημειώνεται, μετά από χρόνια, ήπια ανάκαμψη του εσωτερικού τουρισμού, που θα γίνει για πρώτη φορά φανερό με τα στοιχεία του Q4 του 2017. Τα θετικά αυτά στοιχεία δεν σημαίνουν ότι οι προσπάθειες στο διεθνές μάρκετινγκ του τουρισμού δεν πρέπει να ενταθούν, όπως και οι προσπάθειες για τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος με στόχο την αύξηση της κατά κεφαλήν και της ημερήσιας τουριστικής δαπάνης σε εμπλουτισμένο πλέγμα υπηρεσιών και αγαθών.